KARADENİZ'DE ilkhaber
www.ilkhabergazete.com

TRABZON'UN İŞGALDEN KURTULUŞUNUN 95. YILDÖNÜMÜNDE

TRABZON SAVUNMASININ UNUTULMUŞ BİR KAHRAMANI YÜZBAŞI KAHRAMAN BEY ve HAKKINDAKİ BİR HATIRA

TRABZON YAZILARI
Mehmet Akif BAL
trabzonyazilari@gmail.com

Trabzon'un tarihinde kalmış ancak yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan önemli tarihi başlıklardan biri, I. Dünya Savaşı yıllarında Rus işgalcilerine karşı gerçekleştirilen Trabzon bölgesi direnişidir. Trabzon ve bölgesindeki o günkü şartlar gereği direnişte sivil özelliğin çok önemli bir yer tutması, bu döneme ilişkin merakı daha da artırmaktadır. Yerel tarih çalışmaları açısından bu dönem çok ciddi konu başlıklarını haizdir.

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin doğudaki orduları daha çok Erzurum ve ötesine odaklanmış, sahil bölgesindeki savunma ise daha çok bölge insanının içinde yer aldığı savunma gruplarına bırakılmıştı. Aslında bölgedeki bu yaklaşım askeri zorunluluklara dayansa da, durumun oluşumunda Trabzon bölgesinde çok öncelerden gelen sivil müdafaa tecrübesi de etkili olmuştu. 1810 yılında Akçaabat Sargana'ya yönelik gerçekleşen Rus işgaline karşı Akçaabatlı Sakaoğlu Mahmut Ağa ve etrafındakilerin gösterdiği savunma örneği, Trabzon ve bölgesinde işgalcilere karşı halkın nasıl bir refleks gösterdiğinin önemli bir adımıydı. Trabzonluların gösterdiği bu milli refleks, I. Dünya Savaşı yıllarında Of, Sürmene, Araklı, Madur Dağı, Akçaabat, Tonya savaşları ile kendisini tekrar ve daha teşkilatlı şekilde gösterecektir.

Trabzon'da 1916 Rus işgali sırasında gerçekleşen Of Baltacı Deresi, Sürmene Manahoz, Araklı Karadere ile Akçaabat ve Tonya Bölgesi savaşlarında, Trabzon'un Ruslardan geri alınması sırasında ve Milli Mücadele yıllarındaki çok önemli faaliyetlere imza atan pekçok kahramandan bahsedilir. Bu kahramanlardan biri hatta en önemlisi; Trabzon'dan Of'a, Maçka'ya, Akçaabat'a kadar bölgenin hemen her yerinde Ruslara karşı gösterilen sivil direnişi teşkilatlandıranlardan ve o yıllardaki rütbesiyle, Yüzbaşı Kahraman Bey'dir.

KAHRAMAN BEY KİMDİR?

Trabzonluların Rus işgalcilere karşı gösterdiği sivil direniş, Teşkilat-ı Mahsusa'ya bağlı milis kuvvetleri olarak teşkilatlanmıştı. Teşkilat-ı Mahsusa çetelerini oluşturanlardan birisi, kendisi de Teşkilat-ı Mahsusacı olan ve Kahraman Bey olarak tanıman bir yüzbaşıydı. Yüzbaşı Kahraman Bey'in ismine Rus işgali sırasında Of Baltacı Deresi savaşlarında, Akçaabat bölgesi savaşlarında, Trabzon'un Ruslardan geri alınması sırasında ve milli mücadele yıllarındaki faaliyetlerde rastlamak mümkündür. Peki Yüzbaşı Kahraman Bey kimdir?

Genelkurmay ATASE Arşivi'nden, müracaatımıza rağmen, Kahraman Bey isminde bir kayda rastlanmaması nedeniyle herhangi bir bilgi alamadık. Fakat bazı hatıralarda, tefrikalarda ve araştırma eserlerinde Yüzbaşı Kahraman Bey'in kişisel bilgilerine ve faaliyetlerine rastladık.

Celal Topaloğlu tarafından hazırlanan "Rize'nin Kurtuluşu" adlı bir kaynağa göre Kahraman Bey, Kahraman Kalkavan ad ve soyadına sahip albay rütbeli bir subaydır.

Kahraman Bey'le ilgili bilgi verilen ikinci kaynak Sebahattin Sınır tarafından hazırlanan "Trabzon Tarihi" adlı bir kitaptır. Bu kaynakta Kahraman Bey, Trabzon'a Rus işgalinin bitimiyle giren ilk birliğin komutanı ve Rizeli Kahraman Yüzbaşı olarak tasvir edilmektedir. Yine bu kaynakta Kahraman Bey'in Rus işgali yıllarında Trabzon'a gizlice girerek yaptığı faaliyetlerden detaylarıyla bahsedilmektedir.

Kahraman Bey'le ilgili üçüncü kaynak asker ve milletvekili Hüsamettin Tugaç'ın anılarından oluşan "Bir Neslin Dramı" adlı hatıra kitabıdır. I. Dünya Savaşı sonunda Rum çetelerine karşı teşkilatlanan Türk çetelerinin içerisinde Kahraman Bey'i gören Tugaç hatıralarında, Kahraman Bey'le Trabzon Soğuksu civarındaki gizli karargahındaki görüşmesinden bahsetmektedir.

Kahraman Bey'le ilgili diğer kaynak ise Muzaffer Lermioğlu'nun "Akçaabat Tarihi" adlı kitabıdır. Bu kitapta, Kahraman Bey'in Akçaabat ve Tonya civarında Türk çeteleriyle birlikte Ruslara karşı yaptığı baskınlardan ve Trabzon'a giren ilk Türk birliklerinin başında bulunmasından bahsedilmektedir.

Aslında Kahraman Bey, 1883 yılında Rize'nin Sarayköy'ünde doğmuştur. İstanbul'da Bahriye Mektebi'ni bitirdikten sonra Balkan Savaşlarında, Birinci Dünya Savaşı'nda ve Milli Mücadele'de görev almıştır. Milli kahramanlardan biri olan Kahraman Bey, işgal yıllarında gece çeteci kiyafetleriyle Trabzon civarındaki düşman içerisine dalıp panik oluşturmuştur. Düşman onun bu kıyafetlerine bakarak onu "dört kulaklı" olarak adlandırmıştır.

YÜZBAŞI KAHRAMAN BEY'İN TRABZON'DAKİ FAALİYETLERİ

Rusların Trabzon'dan 24 Şubat 1918'de çekilmeleri sırasında sahilden Trabzon'a ilerleyen Osmanlı kuvvetlerinin hareketine paralel olarak aynı günlerde dağlardaki Rum ve Ermeni çetelerini izleyen Yüzbaşı Kahraman Bey, Akçaabat'a bağlı olan Gökçeler Köyü'nden Hamit Usta, Lermioğlu Osman ve İsmail, Yetimoğlu Mehmet Onbaşı, Aykut Köyü'nden Ofluoğlu Hüseyin Çavuş, Maçka'nın Kaynarca Köyü'nden Kazancıoğlu Ömer Çavuş gibi çetecilerin yer aldığı 30 kişilik çetesiyle önce Gürbulak Köyü'nü basmaya kalkışan Ermenilere karşı direnen Harakalı Mustafa Ağa ve kardeşi Eyüp Ağa'nın yardımına koştu. Rumlarla işbirliği yapan Ermeni çetesini kovaladıktan sonra iç kesimleri taraya taraya kıyıdaki ordu birlikleriyle sahilde buluştu. Yüzbaşı Kahraman Bey'in Rus işgali sırasında ve milli mücadele yıllarında Trabzon ve civarındaki faaliyetlerinin ne kadar önemli olduğunu Hacı Hacısalihoğlu isimli bir gazinin, Sebahattin Sınır'a anlattığı anılarında saklıdır. Hem düşündüren hem de anlatımıyla keyif veren aşağıdaki anılarda, Kahraman Bey'in çok önemli özelliklerinden ve Ruslara karşı gösterdiği olağanüstü direniş örneklerinden bahsedilmektedir.

BİR ASKERİN HATIRALARINDA KAHRAMAN BEY

Akçaabatlı Hacı Hacısalihoğlu, Birinci Dünya Savaşı sırasında Trabzon civarında etkili faaliyetlere girişen Yüzbaşı Kahraman Bey'le ilgili olarak, hatırlarında şunlardan bahsetmektedir:

"Ruslar Trabzon'u aldıktan sonra Boztepe'yi irili ufaklı toplarla doldurmuşlardı. Buradan Doğu ve Batıya doğru ta uzaklara kadar ateş edebiliyorlardı. Bu topların arasında 30,5 cm. çapında dev toplar da vardı ki, ateşlendikleri zaman hava titreşiminden evlerin camları kırılıyordu. İşgal sebebiyle geri çekilen askerlerimiz Harşit Deresi'nin ötesine kadar gitmiş, orada kalmışlardı. Sahil Komutanı olan Hacı Hamdi'nin durak yeri Samsun'daydı. Arada bir Harşit Çayı'na kadar geliyor, hem birlikleri teftiş ediyor hem de Trabzon hakkında bilgi alıyordu. Bir gün yine gelmişti. Subayları toplayarak Boztepe'deki topların sayısını ve büyüklüklerini öğrenmek istediğini söylemiş, bu iş için gönüllü aramıştı. Paşa, bu istemi söyler söylemez Rizeli Yüzbaşı Kahraman Bey hemen atıldı, "Ben gönüllüyüm" dedi. Paşa, istediğini bu kadar çabuk bulacağını ummuyordu. Çünkü, yüzde doksanı ölümü göze almadıkça bu işi yapmak mümkün değildi. Trabzon'a kadar gidilse bile Boztepe'ye çıkmak, topların yanına kadar sokulmak, bile bile ölümün kucağına atılmak demekti. Komutan çok memnun olmuştu. Hemen yapacağı işleri yüzbaşıya anlattı. Hazırlığını yapması için onu serbest bıraktı.

Yüzbaşı Kahraman Bey, üzerine aldığı görevin önemini ve zorluğunu çok iyi biliyordu. Hemen işe başladı. Önce subay elbiselerini çıkarıp bir tarafa gizledi. Çok eski ve yırtık elbiseler giydi. Bir de, kalınca bir değnek buldu. Topal bir dilenci kılığında yurtu ayakkabılarını sürüyerek köyden köye geçmek suretiyle Trabzon'a kadar geldi. Durumu sezdirmemek için Türk köylerinde bile tam bir dilenci gibi davranıyor, gece sokakta yatıyor, elini yüzünü dilenciler gibi kir ve pislik içinde tutuyordu. Temizliğe ve rahatlığa alışmış kimseler için büyük bir sıkıntı olan bu işleri sırf görevini daha iyi başarmak için yapıyordu. Trabzon'a gelince Türklerin daha çok bulunduğu Ortahisar semtine uğramıştı. Meydan tarafı tamamen Rumlarla doluydu. 450 yıldır Türk ili olan Trabzon'da yeniden bir Rum egemenliği kurulmuştu. Türkler kendi yurtlarında bir esir, bir sığıntı gibi kalmışlardı.

Yurdunu ve yurttaşlarını canı kadar seven Yüzbaşı Kahraman Bey bu duruma çok içleniyor, gözleri yaşlanıyordu. Görenler onu açlığından sefaletinden ağlayan bir dilenci sanıyorlardı. Biraz hükümet çevresinde gezindi. Sonra Hükümet Konağı'nın karşısındaki Bahçeli kahveye doğru yöneldi. Çay içebilecek parası vardı amma yine de içeri girerken bir dilenci gibi ürkek ve korkak davrandı. Rastladığı ilk masadan başlayıp dilene dilene kahvenin soruna doğru gitti ve bir kenara ilişti. Bir süre etrafını inceledi. Tüm müşterilerin Türk olduğunu anlayınca kendine bir güven geldi. Biraz daha serbest davranabilecekti. Akşama doğru kahve tenhalaşınca ocakçının yanına sokularak: "Fakirim. Gidecek yerim yok. İzin verirseniz şöyle bir köşede geceleyeyim" dedi. Kahveci, bir Türk'ün gece dışarıda kalmasındaki tehlikeyi biliyordu. Fakirin haline acıdı, kahvede yatmasına izin verdi. Yüzbaşı Kahraman Bey kimliğini saklama işindeki başarısını kendi de beğeniyordu. Yan yana getirdiği sandalyelerin üstünde rahat bir uykuya daldı. Sabahleyin erkenden uyandı, etrafı temizleyen garsona sordu. "Trabzon'da böyle benim gibi fakir ve yabancı Türkleri koruyabilecek kimse yok mu, Rumlara karşı hiçbirşey yapılmıyor mu? Her zaman böyle kabuğuna çekilmiş gibi mi duruyorsunuz?" Garson, dilencinin konuşması ile kılığı arasındaki farkı hemen sezmişti. Daha anlamlı bir gözle baktı dilenciye. Yüzbaşı Kahraman Bey de, garsonun güven veren halinden cesaret alarak ona yavaşça kimliğini ve ne için geldiğini anlattı. İki Türk, yaşlı gözlerle bir kaç saniye daha bakıştılar, sonra birbirine sarıldılar. Artık anlaşmışlardı. Garson, Yüzbaşı Kahraman Bey'e Harakalı Mustafa Ağa'yı salık verdi. Onu nerede ve nasıl bulacağını anlattı. Yüzbaşı hemen yola çıktı. Mustafa Ağa, Rumlarla savaşan gizli bir kurumun başkanıydı. Kahraman Bey aynı kılıkla Mustafa Ağa'nın yanına gitti. Köye varınca kimliğini tanıtmak için ayakkabısının astarı altına sakladığı resmini çıkarıp Mustafa Ağa'ya gösterdi. Trabzon'a niçin geldiğini anlattı. Bir kaç gün köyde misafir kaldıktan sonra Mustafa Ağa ile birlikte şehre geldiler. İkisi de dilenci kılığındaydılar. Tenha yollardan meydana oradan dilene dilene Boztepe'ye çıktılar.

Topların bulunduğu yere kadar dilenme bahanesiyle çıkmak zordu. Çünkü uzunca bir yolda ne ev ne de dükkân bulunuyordu. Kimden ve ne istediklerini bahane edeceklerdi. Rusların şüphelenmesi mümkündü. Artık tenhalaşan yolda bir süre oturdular. Topladıkları kırıntı ekmekleri torbalarında istif ederek biraz oyalandı ve çevreyi incelediler. Tekrar yola koyuldular. Bir ara ayak sesi duyuldu. Hemen yolun kenarına ve oldukları yere çömeldiler. Yüzbaşı Kahraman Bey torbasından çıkardığı bir şişe suyu kuru ekmeklerin üstüne dökerek onları yumuşatmaya başladı. Arkadaşı Mustafa Ağa da kirli torbasını sofra bezi olarak yere seriyordu. Tenha bir yerde yemek yiyorlarmış gibi görünmek istiyorlardı. Tepe çıkan 4 Rus askeri kendi dilleriyle şarkılar söyleyerek önlerinden geçip gittiler. Elinde pamuk gibi beyaz bir somun olan biri bir kaç defa fakirlere doğru uzatıp çekti. Güya onları imrendirdiğini sanıyor bundan vahşi bir zevk duyuyordu. Rus askerinin bu davranışı Yüzbaşının kafasında yeni bir planın doğmasına sebep oldu. Tepeye 150-200 m. kalmıştı. Tepeye giden başka Rus askerlerinin geçmesini bekleyecek, onların peşine takılıp bir şeyler isteyerek beraberce tepeye kadar çıkacaklardı. Kovsalar da dönmeyeceklerdi: Bir lokma ekmek için her şeye katlanacak kadar aç olduklarını anlatmaya çalışacaklardı. İki fedakar arkadaş bir süre daha oldukları yerde oturdular. Dönemecin ötesinden yine sesler gelmeye başlamıştı. Birbirlerine bakarak gülüştüler. Şanslarının yardım etmişti. Biraz sonra askerler önlerinden geçiyordu.

Hemen kalkarak yalvaran bir ses ve bakışla ekmek istemeğe başladılar. Önce hiç aldırmayıp yürümeye devam eden askerlerin peşinden gidiyorlardı. Sonra biri elindeki bisküvinlerin birini arkaya doğru fırlattı. Fakirlerin ikisi birden yere düşen tozlu bisküvinin yanına üşüştü. "Sen alacaksın, ben alacağım" der gibi yalandan itişiler. Bu arada uzaklaşmış olan askerlere yetişmek için kalkıp koşmağa başladılar. Askerler; "O size yeter haydi gidin" der gibi işaretler yaparak kovmak istediklerse de aldıran olmadı. Onlar kovdukça fakirler peşlerini izliyorlardı. Nihayet topların bulunduğu bölgeye kadar sokuldular. Mustafa Ağa yine ekmek isteme bahanesiyle nöbetçiyi meşgul ediyor, yüzbaşı da ateş gibi bakışları ile topları sayıyor ve ölçüyordu. Kısa bir zaman içinde istediklerini öğrenmişlerdi. Hemen dönerek şehre indiler. Artık akşam oluyordu. Gecenin karanlığında rahatça yürüyerek köye geldiler. Erkeni gün ve yine aynı kılıkta Rusların işgalinde bulunan bölgeden beraberce geçtiler. Mustafa Ağa, arkadaşını Türk askerlerinin bulunduğu bölgeye kadar getirdikten sonra geri döndü. Yüzbaşı Kahraman Bey de aldığı bilgileri komutanına iletmek için hemen Samsun'a hareket etti. Bir süre sonra Trabzon'un kurtuluşunu tamamlamak üzere şehre ilk giren Türk erlerinin başında yine Yüzbaşı Kahraman Bey vardı".

***

Tarihimizdeki olaylarda çok önemli roller almış Kahraman Bey ve ismi reklam edilmemiş diğer çok sayıdaki şahsiyetten bilgi anlamında yeterlice haberdar değiliz. Haberdar olmamamız, durumumuzu bir yere kadar mazur gösterebilir. Fakat bir yere kadar.

Şimdi elimizi vicdanımıza koyup düşünelim. Kurtuluşa dair, yarım yamalak bilgiler içeren hamaset nutuklarının atıldığı bu günlerde, Kahraman Bey gibi kahramanlardan bilgisizlik ve daha tehlikelisi ilgisizlik nedenleriyle haberdar olmamak ne demektir? Yine bu bilgisizlik ve hatta ilgisizliği, çok önemsediğimiz Trabzonluluk yaklaşımıyla nasıl izah edeceğiz? Toplum olarak vicdanlarımızda meydana gelen bu erozyonu nasıl durduracağız? Vefa duygularındaki fukaralaşmanın bize ödettireceği toplumsal bedeller neler olacaktır? Peki, bu şahsiyetlere asgari bir vefa yaklaşımı gösterememek nasıl bir zihin ve vicdan yapısıdır?

Geçmiş bizi, kendisine çok daha saygılı davranmaya çağırıyor. Çünkü bilgisizlik kadar saygısızlık ta ilerleyen süreçte bize ağır bedeller ödettirecek.

KAYNAKÇA:

Celal TOPALOĞLU, **Rize'nin Kurtuluşu**, Rize 2007.

Cumhur ODABAŞIOĞLU, **Trabzon Belgelerle Milli Mücadele Yılları 1919-1923**, Trabzon 1990.

Fevzi ÇAKMAK, **Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi**, Ankara 2005.

Haydar GEDİKOĞLU, **Akçaabat**, Trabzon 1996.

Hüsamettin TUĞAÇ, **Bir Neslin Dramı**, İstanbul 1975.

Mehmet Akif BAL, **Hatırlarda Trabzon'un Yakın Tarihi**, Trabzon 2004.

Mehmet Akif BAL, **Trabzonlu Simalar ve Aileler**, İstanbul 2009.

Mehmet BİLGİN, **Rus İşgalinde Trabzon Direnişi**, Trabzon 2008.

Sebahattin SINIR, **Trabzon Tarihi**, 2. Baskı, Ankara 1968.

FOTOGRAF: Mustafa Ardaloğlu Arşivi.

